

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
Волохова І.С. _____
« ____ » _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Державні та муніципальні фінанси»

на тему: **«Бюджетна система як інструмент регулювання економічного розвитку»**

Виконавець :
студентка Фінансово-економічного
факультету
Кутас Анастасія Максимівна

/підпис/

Науковий керівник:

К.е.н.

(науковий ступінь, вчене звання)

Волкова Оксана Георгіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Одеса 2018

Зміст

Вступ.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ.....	6
1.1. Економічна сутність поняття «бюджетна система».....	6
1.2. Державне регулювання бюджетної системи як основа економічного розвитку.....	16
1.3. Специфіка регулювання бюджету в економіці України.....	26
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ.....	44
2.1. Оцінювання ролі бюджетної системи України в розвитку економіки...	44
2.2. Роль державного бюджету України в забезпеченні економічного розвитку.....	58
2.3. Місцеві бюджети України та їх вплив на економіку держави.....	68
РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	83
3.1. Досвід зарубіжних держав в регулюванні бюджетної системи країни...	83
3.2. Основні проблеми бюджетного регулювання в економіці України.....	92
3.3. Шляхи вдосконалення механізму бюджетного регулювання для розвитку економіки України.....	100
Висновок.....	107
Список використаної літератури.....	111

ВСТУП

Актуальність дослідження. Бюджетна система є вагомим інструментом фінансового регулювання економіки, її збалансованість, оптимальність є однією з основних умов забезпечення економічного зростання. Основне завдання бюджетної політики полягає у фінансовому регулюванні економіки з метою перерозподілу ресурсів та згладжування коливань економічних процесів, що надає можливість досягнути визначених цілей соціально-економічного розвитку країни.

На даному етапі розвитку бюджетної системи важливим є здійснення дієвих перетворень шляхом використання обґрунтованих методів та інструментів бюджетної політики спрямованих на отримання якісного суспільно-значимого кінцевого результату.

Одним з найбільш важливих механізмів, що дозволяють державі здійснювати фінансово-економічне та соціальне регулювання, є бюджетна система. Саме вона використовується державою як засіб впливу на відтворювальний процес в країні шляхом формування централізованих фондів, забезпечуючи можливість виконання покладених на органи державної влади та місцевого самоврядування функцій.

Бюджет, будучи основним засобом мобілізації і витрачання фінансових ресурсів, дає можливість впливати на економіку, фінансувати її структурну перебудову, стимулювати розвиток пріоритетних секторів економіки, забезпечувати соціальну підтримку найменш захищених верств населення. Відповідно, забезпечення економічного зростання передбачає удосконалення бюджетної системи шляхом послідовного проведення науковообґрунтованої бюджетної політики, підвищення ефективності механізму управління бюджетним процесом.

У зв'язку з цим дослідження ролі бюджетної системи як інструменту економічного зростання набули особливої актуальності.

Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених з питань формування бюджету, функціонування бюджетної системи можна назвати праці Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, Дж.М. Кейнса, П. Самуельсона. Проблеми формування бюджету як інструменту економічного зростання досліджувались у працях вітчизняних вчених: О. Василика, І. Запатріної, Л. Лисяк, І. Луніної, І. Лук'яненко, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія.

Метою роботи є розгляд теоретичних та практичних аспектів бюджетної системи як інструмент регулювання економічного розвитку.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні завдання:

- визначити економічну сутність бюджетної системи;
- розкрити особливості формування бюджетної системи України;
- дослідити зарубіжний досвід бюджетного регулювання;
- здійснити моніторинг стану бюджетної системи в Україні;
- визначити основні проблеми бюджетного регулювання України
- визначити заходи вдосконалення бюджетної політики в Україні;
- здійснити прогнозування рівня міжбюджетних трансфертів від динаміки ВВП.

Об'єктом дослідження є бюджетна система.

Предметом дослідження є економічні відносини, які виникають в процесі формування та використання коштів бюджетної системи з метою забезпеченні економічного зростання.

Методи дослідження. Історичний, структурний та системний методи використано при розкритті сутності, економічної природи бюджетної системи. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено зарубіжний досвід бюджетного регулювання економіки, оцінювання стану бюджетної системи України. На підставі економіко-математичних методів розкрито бюджетний механізм України.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно- правові акти з питань формування та використання державного

боргу, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Рахункової палати України Державного комітету статистики України, а також відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

ВИСНОВКИ

1. Встановлено, що бюджетна система активно використовується державою для управління економічними процесами. Вона відіграє істотну роль у посиленні концентрації грошових коштів на найважливіших напрямках соціально-економічного розвитку країни, удосконаленні галузевої та територіальної структури економіки. При цьому бюджетний перерозподіл коштів виступає як інструмент економічного зростання та здійснює інтегрований вплив на суспільне виробництво і як економічний важіль, і як стимул.

2. Встановлено, що з 2015 року з метою забезпечення бюджетної автономії і фінансової самостійності місцевих бюджетів відбулися зміни у складі, розмежуванні доходів і видатків між ланками бюджетної системи: систематизовано та закріплено видатки за рівнями місцевих бюджетів із одночасною передачею з державного бюджету окремих видатків у соціально-культурній сфері на місцевий рівень; передбачено нові підходи до формування доходів місцевих бюджетів; змінено склад міжбюджетних трансфертів та запроваджено “прямі” міжбюджетні відносини (передача трансфертів відбуватиметься на двох рівнях: перший – державний бюджет – обласний бюджет; другий – державний бюджет – бюджет міста обласного значення / бюджет об’єднаних територіальних громад / районний бюджет), розроблено новий механізм горизонтального бюджетного вирівнювання. Для забезпечення відповідності повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами за бюджетами, та фінансових ресурсів, які мають забезпечувати виконання цих повноважень, із державного бюджету передається місцевим бюджетам на фінансування: охорони здоров’я – медична субвенція, субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру; освіти – освітня субвенція та субвенція на підготовку робітничих кадрів; соціального захисту – субвенції на здійснення державних програм соціального захисту

3. Визначено, що за останні п'ять років доходи та видатки Зведеного бюджету мають чітку тенденцію до зростання. Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет за 2013-2017 рр., а також частка видатків Зведеного бюджету у ВВП перевищують 30%, що свідчить про значний вплив на економіку. Водночас зростання цих часток може свідчити про проблеми в економіці та її зарегульованість. В 2015-2017 рр. спостерігалось значне зростання частки доходів та видатків, що обумовлене наслідками податкової реформи та наслідками оздоровлення економіки. Основною структуроутворюючою частиною дохідної частини Зведеного бюджету є податкові надходження, частка яких становить більше 70% всіх надходжень. Бюджетоутворюючими є такі податки, як податок на додану вартість,, акцизний податок, податок з доходів фізичних осіб та податок на прибуток підприємств. За останні п'ять років частка податкових надходжень в структурі доходів Державного бюджету мала тенденцію до зростання (+1,83%), що пов'язано з перевищенням темпів зростання податкових надходжень над темпами зростання інших надходжень до доходів Державного бюджету.

4. Встановлено, що частка видатків Державного бюджету має чітку тенденцію до зростання з 56,86% у 2013 році до 79,42% у 2017 році, а частка доходів – утримується на рівні 76-77%. Така ситуація свідчить про посилення ролі розподілу коштів та вплив Державного бюджету на економіку країни.

5. Доведено, що видатки бюджетної системи зростають більшими темпами відносно економічного зростання країни. Встановлено, що в Державному бюджеті переважають поточні видатки (на них припадає більше 95% усіх видатків). В динаміці обсяги видатків зростають як порівняно з 2013 р. так і порівняно з 2016 р. Причому зростання обумовлене підвищенням розміру поточних видатків, які за 5 років зросли на 413 млрд. грн. (+107,11%). При цьому капітальні видатки зросли лише на 8,40 млрд. грн. (+47,19%). Порівняно з 2016 р. в 2017 р. обсяги капітальних видатків скоротилися в Державному бюджеті на 1,40 млрд. грн.

6. Встановлено, що в місцевих бюджетах переважають поточні видатки

(на них припадає більше 84% усіх видатків). Причому в 2017 р. частка їх зросла порівняно з 2016 р. на 0,03%. Такий склад видатків місцевих бюджетів України свідчить про зменшення інвестиційної складової зазначених бюджетів та сповільнення темпів оновлення обладнання довгострокового користування, внаслідок чого не тільки знижується якість надання суспільних послуг, а й, наприклад, у галузі охорони здоров'я, – виникають загрози для життя і здоров'я людей.

7. Аналіз джерел фінансування капітальних інвестицій за 2013-2017рр. засвідчив, що більшою частиною капітальних інвестицій фінансуються за рахунок власних коштів підприємств. Проте, суттєво зросла роль коштів місцевих бюджетів у фінансуванні капітальних інвестицій: з 2,7% у 2013 році до 9,3% у 2017 році, що пов'язують з фінансуванням комунальної сфери та корелює з політикою фіскальної децентралізації.

8. Аналіз структури видатків за функціональною класифікацією між бюджетами різних рівнів засвідчив, що на державний бюджет залишається основне навантаження в сфері здійснення загальнодержавних функцій та соціального захисту. Однак, в сфері соціального захисту посилюється ролі місцевих органів влади. Крім того, сфера житлового-господарства також є прерогативою місцевих органів влади, що відповідає принципу бюджетного фінансування – субсидіарності. Суттєво змінився розподіл економічних видатків між Державним та місцевими бюджетами України на користь останніх – до 54,3% у 2017 році проти 18,6% у 2013 році.

9. Проведений аналіз свідчить, що в Україні державна підтримка за рахунок бюджетних коштів потрібна багатьом галузям, наприклад: хімічній промисловості, легкій, харчовій, переробній. Бюджетні кошти необхідні для розбудови сучасних автомагістралей, створення високотехнологічних виробництв у машинобудуванні, розробки альтернативних видів енергії тощо. Бюджетне регулювання і підтримка національної економіки дають можливість вітчизняним галузям, особливо тим, які спроможні виробляти

продукцію з високою часткою доданої вартості, перейти на наступний етап розвитку та освоювати нові ринки збуту.

10.В роботі систематизовані основні проблемні моменти бюджетного розподілу коштів : низька питома вага видатків розвитку в бюджетній системі, не відповідність повноважень місцевих бюджетів рівню їх фінансового забезпечення, значне боргове навантаження на бюджетну систему, недосконалість та неузгодженість бюджетного та податкового законодавства, заборгованість між бюджетами різних рівнів.

11.В роботі запропоновано наступні основні заходи вдосконалення бюджетного розподілу коштів з метою стимулювання економічного розвитку: розвиток механізмів державно-приватного партнерства, встановлення податкового навантаження на основі оцінки показників економічного розвитку територій, здійснення бюджетного фінансування на розвиток територій з врахуванням їх економічного потенціалу

12.Враховуючи реформування фінансової системи України, нестабільність економічного становища, бюджетна політика має формуватися на основі таких підходів: визначення обсягу видатків бюджету в межах фіскальних обмежень; ефективний розподіл бюджетних коштів, який забезпечує найбільший соціально-економічний ефект; збалансованість бюджетної політики, поєднання активної бюджетної інвестиційної політики та контрциклічного регулювання; оптимізації зобов'язань держави, виходячи з можливостей бюджету, з розширенням солідарної відповідальності приватного сектора; посилення результативності бюджетного планування за допомогою застосування принципів бюджетування, орієнтованого на результат; стимулювання інвестицій приватного сектора, а не їх заміщення; розширення фінансової самостійності та підвищення відповідальності органів місцевого самоврядування у вирішенні питань розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Список використаної літератури:

1. Бюджетний кодекс України: закон, засади, коментар/ За редакцією О.В.Турчинова і Ц.Г. Огня. - К.: Парламентське вид-во, 2002. - 320.
2. Луїна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин: Монографія. - К. : Наукова думка, 2006. – 432.
3. Чугунов І. Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання : навч. посіб. / І. Я. Чугунов – К. : НДФІ, 2005. – 259 с.
4. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України : монографія / Л. В. Лисяк. – К. : ДННУ АФУ, 2009. – 600 с.
5. Экономикс : принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю ; пер.с англ. 11-го изд. – К. : Хагар-Демос, 1993. – 785 с.
6. Розвиток фінансової системи України в сучасних умовах : наук.-практ. конф., м. Київ, 26–27 трав. 2011 р. /редкол. : Т. І. Єфименко (голова) [та ін.] – К. : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2011. – 296 с.
7. Боярко І. М. Ефективність фінансів державного сектору економіки в системі управління соціально-економічним розвитком України : монографія / І. М. Боярко, Н. А. Дехтяр, О. В. Дейнека. – Суми : Університетська книга, 2013. – 165 с.
8. Чернадчук В. Д. Стан та перспективи розвитку бюджетних правовідносин в Україні : монографія / В. Д. Чернадчук – Суми : Університетська книга, 2008. – 456 с.
9. Бюджетна система. Вишкіл студії / за ред. С. І. Юрія, Й. М. Бескида. – К. : Таксон, 2012. – 255 с.
10. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>
11. Про бюджетну систему України : Закон України від 5 груд. 1990 р. № 512-XII // Фінанси України. – 1995. – № 1. – С. 85–109.

12. Федосов В. Бюджетний менеджмент : підручник /В. Федосов, В.Опарін, Л. Сафонова ; за заг. ред. В. Федосова. – К. : КНЕУ, 2004. – 864 с.
13. Чугунов І. Я. Бюджетна система як інструмент регулювання економічного розвитку : дис. ... д-ра екон. наук / Чугунов І. Я. – К., 2003. – 583 с.
14. Миколайчук М. М. Фінансово-економічний механізм забезпечення стійкого збалансованого розвитку регіону : монографія / М. М. Миколайчук ; за наук. ред. І. В. Розпутенка. – К. : НАДУ, 2010. – 308 с.
15. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик. – К. : НІОС, 2003. – 416 с.
16. Опарін В. М., Малько В. І., Кондратюк С. Я. Бюджетна система: Навч.- метод. посіб. для самост. вивч. дисц. - К.: КНЕУ, 2013. - 208 с.
17. Амоша О.І. Проблеми та шляхи поліпшення інвестиційної діяльності у промисловості України. – Донецьк: ІЕП НАН України, 2006. – 149 с.
18. Аналіз проекту Держбюджету на 2017 рік в частині місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.auc.org.ua/sites/default/files/db_2017_proekt.pdf
19. Бескид Й. Формування доходів державного бюджету / Й. Бескид // Світ фінансів . – 2006. – №3. – С. 186-192
20. Валовой внутрений продукт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/>
21. Габа І.М. «Децентралізація» – деякі плюси і мінуси / І. М. Габа // РайонІнфо. – 2014. – №1. – С. 40-44.
22. Городецька Т.Е. Аналіз податкових надходжень в системі доходів бюджету / Т.Е. Городецька, А.С. Поровай // Молодий вчений. – 2017. - № 2 (42). – С.243-247.
23. Лаврентьєв М. М. Державний бюджет як інструмент впливу на економічний розвиток регіонів України / М. М. Лаврентьєв // Наукові праці НДФІ . – 2007. – №4. – С. 48-56.

24. Олексійчук О.М. Статистичний аналіз впливу державного боргу на показники виконання Державного бюджету України / Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції: “Особливості соціально-економічного розвитку України та регіонів”. Секція: “Економічна ефективність і державне регулювання мікро- та макроекономічних процесів”. – Запоріжжя: Гуманітарний університет “ЗІДМУ”, 2004. – С. 71 – 73

25. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 №1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>

26. Руденко В.В. Проблеми формування податкових доходів Державного бюджету України та шляхи їх вирішення / В.В. Руденко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/rudenko-vv-lukashuk-dm-problemi-formuvannya-podatkovih-dohodiv-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-ta-shlyahi-yih-virishennya/>

27. Сайт Державної казначейської служби України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>

28. Сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

29. Сайт Міністерства фінансів України. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua>

30. Серебрянський Д.М. Оцінювання рівня та ефективності перерозподілу ВВП через публічний сектор економіки України / Д.М. Серебрянський // Фінанси України. – 2013. – №4. – С. 45-58.

31. Слатвицька А. Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду реформування між бюджетних відносин / А. Слатвицька // Економіка, фінанси, право. – 2002. – №2. – С.26-29.

32. Слободянюк Н.О. Проблемні питання формування дохідної частини бюджету: сучасні реалії / Н.О. Слободянюк // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 15. – С. 554-558

33. Фещенко Л. В. Бюджетна система України: Навчальний посібник / Л. В. Фещенко. – К.: Кондор, 2008. – 440 с.
34. Адаменко І.П. Запровадження європейських стандартів у галузі місцевих фінансів в Україні / І.П. Адаменко // Наукові праці НДФІ. – 2007. - №3 (40). – С. 112.
35. Михайлишин Л. Фінансове забезпечення місцевого управління: зарубіжний досвід для України / Л. Михайлишин // Збірник наукових праць: Ефективність державного управління. – 2010. - №23. – С.351.
36. Стефанчук Р.О. Зарубіжний досвід формування та функціонування місцевих бюджетів / Р.О. Стефанчук, О.А. Музика-Стефанчук // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності.- 2010. - №1. – С. 72-73.
37. Музика-Стефанчук О. Декілька нарисів про місцеві бюджети в зарубіжних країнах // Науковий вісник Академії муніципального управління : зб. наук. праць. – К., 2010. - № 1.
38. Бланшар О., Каруана Х., Могадам Р. Перші уроки кризи / Міжнародний валютний фонд. - 2013.
39. Сафонова Л.Д. Бюджетний менеджмент: Навч.-метод. посіб. для само-ст. вивч. дисципліни / Київ. нац. екон. ун-т. - К.: [КНЕУ], 2011. - 186 с.
40. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: Навч. посіб. - 2-ге вид., перероб. і доп.
41. Емельянов А. С, Беседин В. Ф., Козуб В. М. Экономика инвестирования в научно-технический прогрессе. — К.: Наук, думка, 1988. — 312 с.
42. Коритько Т. Ю. Методи оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів / Т. Ю. Коритько // Економічний простір. – 2008. №12/1. – 286с.
43. Наумова Л. Бюджетний механізм фінансової стабілізації економіки / Л. Наумова // Фінанси України. – 2002. – №4. – С. 31-34.
44. Казюк Я.М. Проблеми формування ефективного механізму міжбюджетного регулювання / Я.М. Казюк // Економіка та держава. – 2009. – №1. – 191 с.

45. Лаврентьев М.М. Державний бюджет як інструмент впливу на економічний розвиток регіонів України / М.М. Лаврентьев // Наукові праці НДФІ. – 2008. – №4. – С.112-113.
46. Пасічник Ю.В. Вплив чинників бюджетної системи на економічне зростання в Україні / Ю.В. Пасічник // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – №6. – С. 62-71.
47. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку / І. Я. Чугунов. – К. : НІОС, 2009. – 488 с.
48. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія економічного зростання / І.Я. Чугунов // Наукові праці НДФІ. – 2013. – №2. – С. 13-18.
49. Юрій С. Аналіз тенденцій планування та виконання дохідної частини місцевих бюджетів / С. Юрій // Економіст. - 2000. – №12. – С. 32–33
50. Гордей О. Бюджетний механізм забезпечення зростання суспільного добробуту / О. Гордей // Фінанси України. – 2003. – №4. – С. 24.
51. Василик Д.О. Розвиток фінансового сектору та економічне зростання: Монографія / Д.О. Василик // / НАН України, Ін-т економіки. – К., 2011. – 238 с.